

**Євген
ПОБІГУЩИЙ-РЕН**

**СЛОВО
ОФІЦЕРА-
ГРОМАДЯНИНА**

*Вибрані публікації,
рукописи, виступи, листування*

Упорядкування і наукова редакція
Івана Монолатія

Дрогобич
П'освіт
2021

УДК 94(477):355.094(092)

П 41

П 41 Євген Побігущий-Рен. *Слово офіцера-громадянина*. Вибрані публікації, рукописи, виступи, листування / Упор., наук. ред. Івана Монолатія. Дрогобич: Пóсвіт, 2021. 496 + 48 с., іл.

ISBN 978-617-8003-37-1

У книжці опубліковані військовознавчі статті, репортажі, дописи на суспільно-політичні та культурні теми, а також окремі рукописи й виступи, вибране листування українського військового, політичного й громадсько-культурного діяча ХХ ст., полковника Євгена Побігущого-Рена (1901–1995).

У додатках до видання вміщені неопубліковані архівні документи, матеріали пресових видань і книжок, які розкривають біографію Є. Побігущого-Рена, відгуки на його публікації та діяльність, а також посмертні згадки.

Для істориків, військових, журналістів, усіх, хто цікавиться історією національно-визвольної боротьби українців у ХХ ст.

УДК 94(477):355.094(092)

Особлива подяка

Михайлові АРСАКУ, Володимирові БІРЧАКУ,
о. Вікторові ГОЛОВАЧУ, Андрієві КОГУТУ,
Ігореві НАБИТОВИЧУ.

В оформленні обкладинки використані елементи дизайну книжки Є. Побігущого-Рена «Мозаїка моїх споминів» (т. 1-2) авторства мистця *Ростислава Глука*.

ISBN 978-617-8003-37-1

© Євген Побігущий-Рен, 2021

© Іван Монолатій, 2021

© Пóсвіт, 2021

«...З КРИСОМ У РУКАХ, З ПЕРОМ ЧИ ЖИВИМ СЛОВОМ»

ЛІТЕРАТУРНО-ДОКУМЕНТАЛЬНА СПАДЩИНА ПОЛКОВНИКА ЄВГЕНА ПОБІГУЩОГО-РЕНА

15 листопада 2021 року виповнюється 120 років із дня народження відомого українського військового, громадсько-політичного й культурно-релігійного діяча, уродженця Тернопільщини Євгена Побігущого-Рена.

У ювілейний рік в Україні вже побачили світ дві книжки про нього: перша, художня, – про молоді роки (навчання у Коломийській гімназії, службу в Галицькій армії, навчання в Українському таємному університеті у Львові та богословському лицейі в Станиславові, участь в громадсько-культурному житті, підпіллі УВО тощо)¹, друга – наукова біографія, написана на підставі документів з українських і зарубіжних архівосховищ, матеріалів преси і спогадів². Додаймо сюди кілька науково-популярних і краєзнавчих публікацій, що з'явилися в умовах незалежної України і висвітлюють життєвий шлях Є. Побігущого-Рена³.

Натомість книжка, що її тримає у руках, третя з черги – збірник статей і спогадів, рукописів і листів Є. Побігущого-Рена, упорядкований з нагоди його ювілею – є першим посмертним виданням текстів цього діяча в незалежній Україні. Як автор попередніх двох книжок і упорядник третьої – текстів Є. Побігущого-Рена, переконаний, що саме таке «трикнижжя» буде найкращим вінком сучасних українців на його могилу на чу-

¹ Монолатій І. *П'ять зшитків Євгенових. Молоде життя Євгена Побігущого-Рена*. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2021. 128 с.

² Монолатій І. *Ното Militaris Євген Побігущий-Рен*. Дрогобич: Посвіт, 2021. 188 с.

³ Монолатій І. *Полковник і магістр // Всевідо: інформаційно-рекламний додаток до газети «Вісник Коломиї»*. 1993. 7 груд., 11 груд., чч. 48, 49, с. 4; Його ж. *Євген Побігущий-Рен: полковник і магістр // Перевал. Всеукраїнський літературно-художній і громадсько-політичний журнал*. 2018. № 1-2 (95-96). С. 15-17; Його ж. *Побігущий Євген Павлович // Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923. Енциклопедія*. Том 3: П – С. Івано-Франківськ, 2020. С. 166-167.

жині. Адже книжка «Слово офіцера-громадянина» сприятиме відновленню історичної пам'яті про Є. Побігущого-Рена, дасть можливість осмислити політичні, мілітарні та культурні процеси в Україні та діаспорі на підставі текстів «від першої особи», їх ретельного вивчення, покаже життєвий шлях і суспільно-політичну активність відомого діяча українського національно-визвольного руху ХХ сторіччя.

Українському читачеві в діаспорі Є. Побігущий-Рен відомий своїм лондонським двотомником⁴, перший том з якого 2002 р. в Україні перевидало івано-франківське видавництво «Лілея-НВ». Однак за життя Є. Побігущого-Рена його дописи в еміграційній пресі, передмови до окремих військознавчих студій, відгуки й рецензії на видання українською й чужими мовами, спогади, завуальовані псевдом «Євген Беркут», а виступи і вибрані доповіді – й поготів, ніколи не були зібрані під однією обкладинкою. Тому, якщо за основу оберемо ним же упорядкований список власних публікацій⁵, знайдемо у ньому чимало лакун.

З огляду на це у рік 120-ліття Є. Побігущого-Рена настав найвищий час подати сучасному українському читачеві його вибрані публікації, рукописи, виступи і листування. Отже, для упорядкування авторських текстів був використаний принцип *de visu*, який дозволив представити літературно-документальну спадщину відомого діяча української еміграції ХХ ст. Зокрема це його власні **публікації** (військознавство; репортажі, дописи на суспільно-політичні та культурні теми; передмови, рецензії, огляди); **спогади**; **дописи для дітей**; **рукописи**, **виступи**; **вибране листування**.

Доповнюють розуміння постаті Є. Побігущого-Рена **додатки**, які складаються з неопублікованих архівних документів, матеріалів пресових видань і книжок, відгуків на публікації, інформацій про ювілеї, а також посмертних згадок.

⁴ Побігущий-Рен Є. *Мозаїка моїх споминів*. Мюнхен – Лондон: Накладом автора й Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії, 1982. 239 с.; Його ж. *Мозаїка моїх споминів*. Том другий. Мюнхен – Лондон: Накладом автора й Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії, 1985. 303 с.

⁵ *Мої друковані статті й матеріали в українських журналах і часописах // Побігущий-Рен Є. Мозаїка мої споминів*. Том другий. С. 249-254.

Перший, найбільший, блок текстів Є. Побігущого-Рена містить 61 допис: 12 публікацій з військознавства, 24 з царини репортажистики, дописів на суспільно-політичні та культурні теми, 25 щодо передмов, рецензій і оглядів. Тематична спрямованість текстів першого блоку – авторські міркування про події української і світової військової історії, українські військові формації (Дружини Українських Націоналістів, дивізія «Галичина», Українські Вартівничі Сотні), постаті національно-визвольної боротьби ХХ ст. (Степан Бандера, Роман Шухевич), мілітарні аспекти політичних процесів (Листопадовий Чин). Важливими для розуміння особливостей розвитку української еміграції другої половини ХХ ст. є дописи Є. Побігущого-Рена про його участь у різноманітних зустрічах з представниками української діаспори (у Німеччині, Австрії, Великій Британії, США), а також його численні відгуки як рецензента і оглядача українського еміграційного книжкового ринку і, почасти, іншомовних видань.

Другий блок публікацій Є. Побігущого-Рена стосується його спогадів про важливі у його житті події та постаті. У цій частині видання уміщені 17 текстів (у т. ч. два відеоматеріали), різних за обсягом і емоційною наснагою. Зокрема це спогади про участь автора у Листопадовому Чині, творенні Дружин Українських Націоналістів, Українських Вартівничих Сотень, спомини про С. Бандеру і Р. Шухевича, а також його рідних, дитячо-юнацькі роки тощо. Проте найвартіснішим, з огляду на особливості тексту, є спогад Є. Побігущого-Рена про ув'язнення його нацистами у львівській тюрмі на Лонцького у 1943 р., адже досі вважалося, що їх написав невідомий вчитель Євген Беркут. Аналіз цього тексту, його стилістика, паралелізми з іншими публікаціями Є. Побігущого-Рена, а також біографічні особливості засвідчують його авторство.

Третій блок цього видання містить чотири дописи для дітей, що їх написав і опублікував Є. Побігущий-Рен у середині 1970-х років для дитячого журналу «Крилаті». Їх особливість – морально-психологічні аспекти розвитку українських дітей і юнацтва у різних життєвих ситуаціях, зокрема

воєнно-політичного конфлікту, саморозвитку, складних обставинах життя родини.

Четвертий блок оприлюднює 13 рукописів і виступів Є. Побігущого-Рена (у т. ч. два відеоматеріали, три доповіді й духівницю). Вперше опубліковані автобіографії, написані ним у 1940-х роках; звернення до міжнародних інституцій; організаційні документи Закордонних Частин ОУН 1950-х років, котрі, як показав стилістичний і графологічний аналіз, підготував саме Є. Побігущий-Рен. Оригінальними є також його виступи у 1984–1985 рр., доповіді на ідеологічні й суспільні теми.

П'ятий блок охоплює вибране листування Є. Побігущого-Рена, зокрема 30 листів, у т. ч. дев'ять його листів до Андрея Шептицького, Степана Бандери, Вольфа-Дітріха Гайке, Теодора Пелеха, Михайла Ковальчина. Решта опублікованих листів – до Є. Побігущого-Рена, авторами яких були відомі політичні, релігійні, культурні діячі української еміграції: Степан Бандера, Йосиф Сліпий, Теодор Крочак, Неоніла Капій, Степан Зошук, Мирослав Кальба, Михайло Ковальчук, Платон Корниляк, Ярослав Стецько, Михайло Ковальчин, Богдан Ковалик, Марія Потерейко, Михайло Гринчишин, родини Лазаруків, Кальб, Шанковських.

Для кращого розуміння постаті Є. Побігущого-Рена наприкінці видання упорядник вмістив додатки.

Передусім це інформація про діяльність, що складаються із семи неопублікованих архівних документів мовами оригіналів. Зокрема це документи з фондів Галузевого державного архіву Служби безпеки України, Федерального архіву Німеччини, Міжнародного центру документації про переслідування націонал-соціалістичним режимом у Бад-Арользені. У більшості випадків їхній зміст показує суперечливість досліджуваної історичної епохи, розвінчує міти, що їх поширювали советські студії (а також почасти й сучасні фейки) про участь Є. Побігущого-Рена у військових формаціях Третього Райху під час Другої світової війни (зокрема документи доводять відсутність нацистських нагород, належності до нацистських інституцій тощо), показують усю

гаму труднощів, з якими він стикався наприкінці 1940-х років, визначення його статусу як біженця, а також спроби пошуку й арешту, можливостей агентурного стеження за ним і його рідними советською спецслужбою у 1940 – 1950-х роках.

У матеріалах пресових видань і книжок уміщені згадки про Є. Побігущого-Рена у 1923, 1943, 1955 рр., а також дописи про його внесок в українське організоване життя діаспори у другій половині ХХ ст., допомогу незалежній Україні.

У відгуках на публікації знайдемо кілька оглядів і рецензій на книжки Є. Побігущого-Рена в 1950-х і 1980-х роках. Інформації про ювілеї містять згадки про його 80, 85 і 90-ліття (допис з нагоди 75-ліття, автором якого є В. Леник, упорядник умістив на початку книжки).

Завершують додатки посмертні згадки, зокрема повідомлення про смерть Є. Побігущого-Рена від Проводу ОУН, «Вістей Комбатанта», статті Богдана Шарка й Володимира Бондаря, а також повідомлення про встановлення пам'ятника на його могилі.

Запропонована увазі читачів книжка, звісно, не вичерпує усіх питань, пов'язаних з особою Є. Побігущого-Рена, однак закладає основи для ретельного вивчення його життєвого шляху і розуміння авторських текстів. Нинішнє видання показує Є. Побігущого-Рена у кількох важливих іпостасях: військовознавця, журналіста, рецензента й оглядача, самовидця, автора дописів для дітей, промовця і доповідача, адресанта й адресата тощо. Відтак у цій книжці тексти передано з максимальним збереженням мови й орфографії їх автора.

Опубліковані у цьому виданні тексти Є. Побігущого-Рена дають можливість ґрунтовно представити постать самого автора, його внесок в український національно-визвольний рух, значно доповнити й уточнити віхи його життя та діяльності, спростувати чимало необґрунтованих тверджень советської і постсоветської пропаганди, зокрема сучасних публікацій російською, польською і почасти українською мовами.

Видання завершують ілюстрації архівних документів, більшість з яких, з дозволу їх правовласників, оприлюднюються вперше.

Насамкінець зауважмо: Є. Побігущий-Рен стверджував, що писав свої тексти «... по-вояцькому, без ніякого художнього розмаїття, чи філософського осмислення життєвих подій»⁶. Більшість його публікацій - це «...роздуми про українське вояцтво, яке своїми чинами і кров'ю писало історичні сторінки нашого народу в бурхливій першій половині сучасного століття (XX ст. – Упор.)»⁷.

Тож запрошуючи до читання цього ювілейного видання, пригадаю останні рядки з останньої (досі відомої) рецензії Є. Побігущого-Рена на видання української діаспори, рядки, котрі цілком можна використати для розуміння книжки, яку Ви тримаєте у своїх руках:

«Вона написана не лише руками, але серцем і любов'ю до України, до тих, що за неї боролися й борються»⁸.

Як упорядник сподіваюся, що різносюжетні тексти Є. Побігущого-Рена, деякі його рукописи, виступи і доповіді, а також вибране листування допоможуть зрозуміти його особистість та історичну добу, за якої Є. Побігущий-Рен жив і боровся, а також реконструювати образ українського національного державотворення ХХ сторіччя.

А розпочинає це ювілейне видання надзвичайної наснаги текст громадського діяча, видавця, публіциста, мемуариста і архівіста Володимира Леника (1922–2005), написаний ним 1976 року з нагоди 75-ліття Є. Побігущого-Рена. Цей текст, переконаний, найкраще у короткій і лаконічній формі розповідає про те, ким був полковник Євген Побігущий-Рен для його сучасників, а відтак заохочує до читання цієї небуденної збірки про життя й боротьбу українців за власну державу в ХХ сторіччі.

Іван МОНОЛАТІЙ

⁶ Побігущий-Рен Є. *Мозаїка мої споминів*. Том другий. С. 276.

⁷ Побігущий-Рен Є. *Мозаїка мої споминів*. С. 226.

⁸ Рен Є. «З-над берегів русла річки Серет» // Шлях Перемоги [Мюнхен]. 1985. 18 серпня. Ч. 33 (1636). С. 3.